

Segregarea Urbană

Separați dar împreună

www.editurauniversitara.ro

Segregarea Urbană

Separați dar împreună

Viorel Mionel

Departamentul de Turism și Geografie,
Facultatea de Comerț,
Academia de Studii Economice

EDITURA UNIVERSITARĂ
București, 2012

Redactor: Gheorghe Iovan
Tehnoredactor: Viorel Mionel
Corector: Viorel Mionel
Coperta: Angelica Mălăescu

Editură recunoscută de Consiliul Național al Cercetării Științifice (C.N.C.S.)

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
MIONEL, VIOREL

Segregarea urbană : separați dar împreună /
Viorel Mionel. - București : Editura Universitară, 2012
Bibliogr.
ISBN 978-606-591-359-2

71

DOI: (Digital Object Identifier): 10.5682/9786065913592

© Toate drepturile asupra acestei lucrări sunt rezervate, nicio parte din această lucrare nu poate fi copiată fără acordul Editurii Universitare

Copyright © 2012
Editura Universitară
Director: Vasile Muscalu
B-dul. N. Bălcescu nr. 27-33, Sector 1, București
Tel.: 021 – 315.32.47 / 319.67.27
www.editurauniversitara.ro
e-mail: redactia@editurauniversitara.ro

Distribuție: tel.: 021-315.32.47 / 319.67.27 / 0744 EDITOR / 07217 CARTE
comenzi@editurauniversitara.ro
O.P. 15, C.P. 35, București
www.editurauniversitara.ro

CUPRINS

Index figuri.....	9
Index tabele.....	11
Index foto.....	12
O ALTFEL DE VIZIUNE ASUPRA ORAȘULUI	13
INTRODUCERE.....	17
CONSIDERAȚII TEORETICE ASUPRA CONCEPTELOR SPAȚIALE ȘI CEL AL SEGREGĂRII.....	21
Concepte utilizate în geografia socio-urbană.....	21
Spațiul urban.....	22
Suburbanizarea	24
Gentrificarea.....	25
Zonarea urbană și cartierul.....	26
Fragmentarea spațiului urban.....	32
Congregarea sau coeziunea internă a grupurilor	33
Segregarea urbană în perspectivă pluridisciplinară.....	35
Istoricul cercetărilor și evoluția conceptului.....	36
Definiții și terminologie.....	38
TIPOLOGIA SEGREGĂRII ÎN MEDIUL URBAN	41
Segregare socială sau marginalizare socială?.....	41
Segregarea rasială.....	43
Segregarea etnică.....	44
Segregarea socio-economică	46
Segregarea confesională.....	48
Segregarea educațională.....	49
Segregare geografică/fizică	50
Slum-urile sau arhitectura de mahala.....	51
Arhitectura arealelor urbane ocupate de populația cu venituri mari și foarte mari.....	56
CAUZELE ȘI EFECTELE SEGREGĂRII URBANE.....	61
Principalii factori generatori de disparități/disfuncționalități urbane în apariția segregării.....	61
Inegalitatea veniturilor și statutul socio-economic	62
Sărăcia populației.....	64
Discriminarea	68
Preferințele personale.....	71
Efectele segregării asupra mediului urban	72
Calitatea locuirii și a cartierelor.....	73
Oportunitatea socială.....	75
Efectele asupra comportamentului electoral	77
Clasele sociale, delincvența și apariția culturii străzii (ghetoizarea culturii).....	77
Deșeurile și poluarea mediului urban	79
Starea de sănătate a locuitorilor din spațiile segregate	79
DIMENSIUNI ȘI MODALITĂȚI DE CUANTIFICARE A SEGREGĂRII	83
Uniformizarea	84
Expunerea.....	85

Concentrarea.....	86
Centralitatea	87
Gruparea.....	88
REPERE ISTORICE ȘI TOPONIMICE ALE SEGREGĂRII.....	91
<i>Situl.</i> Apariția și evoluția orașului	91
Cetatea, satul lui Bucur și începuturile așezării: apariție, locație și controverse.....	92
Evoluția așezării până la nivel de târg	94
Bucureștii. Dezvoltarea târgului, reședință domnească și capitală a țării.....	97
Situația Bucureștiului la sfârșitul sec. XIX și începutul de sec. XX.....	99
Bucureștiul în perioada 1920 – 1990	102
<i>Alogenii.</i> Grupurile minoritare din București	104
Secuii/maghiarii.....	105
Germanii sau nemții.....	105
Evreii.....	106
Armenii	107
Grecii.....	108
Țigani/rromii.....	109
Grupurile etnice de factură musulmană: turcii și albanezii.....	109
Grupurile minoritare slave: bulgarii, sârbii, polonezii, rușii și rutenii.....	109
Etnicii occidentali: francezii, italienii, englezii, olandezii și elvețienii	110
<i>Mahalalele</i> sau expresia spațială a grupurilor comunitare în arealul urban. Individualizarea unui tip istoric de segregare.....	110
Tipuri de mahalale.....	111
<i>Toponimia</i> bucureșteană - evocare a tendințelor segregacioniste.....	113
Toponimia stradală păstrată	113
Toponimia stradală ascunsă, uitată sau pierdută	115
BUCUREȘTIUL DUPĂ 1989: EVIDENȚE EMPIRICE ȘI APARIȚIA UNOR NOI FORME SPAȚIALE DE SEGREGARE.....	117
Evidențe empirice de ansamblu	117
Tipologia locuințelor bucureștene: posibilă cauză a segregării	118
Locuințele individuale.....	118
Locuințele mixte.....	122
Locuințele colective situate în imobile de tip bloc	123
Distribuția spațială a populației: de la educație la asistență socială.....	123
Distribuția spațială funcție de educație.....	124
Distribuția spațială a șomerilor și a persoanelor necalificate.....	125
Distribuția spațială a persoanelor casnice și a celor întreținute de stat sau de diferite organizații private.....	127
Gentrificare și autosegregare în București	129
Contraste urbane postdecembriste: gentrificare și sărăcie.....	130
Evoluția creșterii prețurilor în spațiile gentrificate. Dezvoltare imobiliară și separarea claselor sociale.....	130
Nivelul prețurilor locuințelor în arealul central.....	133
Nivelul prețurilor locuințelor din marile habitate urbane	134
Autosegregarea socio-economică în câteva spații intraurbane.....	136
Dinamica socio-urbană a periferiei	136
Considerații de ansamblu asupra noilor spații construite din periferie.....	136
Locuințele construite în primii ani postdecembriști.....	137
Circumstanțele apariției comunităților închise: între îngrădire și comunitate.....	137
Adaptarea locuințelor la gusturile și necesitățile elitei urbane.....	138

Evidențe empirice asupra câtorva ghetouri bucureștene	142
Ghetoul Zăbrăuți.....	143
Ghetoul Aleea Livezilor.....	145
Ghetoul Iacob Andrei	149
Ghetoul Amurgului	150
Ghetoul Valea Cascadelor	151
Importanța teoretică și practică a ghetourilor bucureștene.....	152
Dezvoltarea incipientă a unor slum-uri intraurbane.....	152
Perspectivile apariției unui cartier <i>China Town</i>	154
PERCEPȚIA SEGREGĂRII URBANE ȘI PREFERINȚELE REZIDENȚIALE.....	157
Aprecieri generale asupra segregării urbane în București.....	157
Cât de segregată este capitala?	157
Care sunt cartierele/zonele afectate de segregare?	158
Distribuția și concentrarea spațială a minorităților etnice și rasiale.....	161
Situția distribuției spațiale a minorităților etnice și rasiale pe sectoare administrative în 2002	161
Percepția concentrării spațiale a minorităților etnice și rasiale.....	162
Corelația dintre percepție și recensământul populației din 2002.....	165
Segregare vs. sărăcie în București	165
Cartierele/zonele afectate de sărăcie. Spații cu delincvență ridicată.....	165
Rromii (țigani) și sărăcia. Este minoritatea rromă cea mai segregată categorie socială din București?.....	168
Băgăție vs. segregare în București.....	169
Cartierele/zonele ocupate de populația înstărită.....	170
Motivația segregării persoanelor înstărite.....	172
Segregare religioasă?.....	172
Educația: cauză și soluție pentru segregarea urbană.....	173
Segregarea în București: între beneficii urbane și probleme sociale.....	174
Segregarea: proces care aduce beneficii urbane.....	175
Problemele sociale: rezultatul segregării rezidențiale.....	175
Tipurile de segregare și cauzele acestora	176
Perspectivile socio-spațiale ale populației bucureștene.....	179
Preferințele rezidențiale.....	179
Separați dar totuși împreună.....	181
POSTFAȚĂ.....	183
BIBLIOGRAFIE.....	191

Index figuri

Fig. 1. Împrumuturile teoretico-metodologice ale geografiei umane din celelalte științe	21
Fig. 2. Modelul zonelor concentrice (modelul Burgess)	27
Fig. 3. Modelul sectorial (modelul Hoyt)	28
Fig. 4. Modelul nucelor multiple (modelul Harris&Ullman)	28
Fig. 5. Etapele procesului de ghetoizare prin prisma ciclului dezavantajelor	31
Fig. 6. Raportul dintre segregarea socială și marginalizarea socială	41
Fig. 7. Mecanismul segregării rasiale	43
Fig. 8. Un model al procesului de asimilare	46
Fig. 9. Dualitatea conceptuală a procesului de segregarea socio-economică	46
Fig. 10. Clasele sociale și teoria celor două circuite economice în context urban	47
Fig. 11. Legătura dintre cele două tipuri majore ale segregării urbane	50
Fig. 12. Importanța modalităților de consum și a standardului de viață în apariția slum-urilor	51
Fig. 13. Model teoretic de slum realizat pe baza Raportului UN-HHABITAT (2003)	52
Fig. 14. Legăturile dintre mahala (în sens istoric bucureștean), cartier și slum	53
Fig. 15. Inegalitate, sărăcie și formarea mahalalelor	54
Fig. 16. Caracteristicile <i>slum</i> -urilor	56
Fig. 17. Spațiile privilegiaților urbani și caracteristicile acestora	57
Fig. 18. Teamă, modelare morfo-urban și apariția comunităților închise	58
Fig. 19. Curba segregare – inegalități după P.S. Morrison et all (2003)	63
Fig. 20. Legăturile multidimensionale ale sărăciei	65
Fig. 21. Rolul preferințelor personale în apariția modelului final de segregare	71
Fig. 22. Mecanismul oportunității sociale	74
Fig. 23. Influența segregării socio-economice asupra oportunităților educaționale	76
Fig. 24. Legătura dintre segregare, sănătate și mediul urban	80
Fig. 25. Influențele culturale și materiale asupra stării de sănătate	81
Fig. 26. Dimensiunile spațiale ale segregării în viziunea lui Sean Reardon și David O'Sullivan (2004)	83
Fig. 27. Grupare (distribuție inegală, izolare, însă fără centralizare)	89
Fig. 28. Centrul Bucureștilor între 1400 și 1550	96
Fig. 29. Planul capitalei – cu specializarea cartierelor	101
Fig. 30. Împărțirea administrativă a capitalei în perioada interbelică	103
Fig. 31. Împărțirea administrativă a Bucureștiului între 1950-1979	104
Fig. 32. Zonele rezidențiale colective și marile ansambluri rezidențiale	122
Fig. 33. Numărul persoanelor cu studii superioare vs. persoane fără studii pe sectoare	124
Fig. 34. Distribuția spațială a intelectualilor și a celor neșcolarizați (2002)	125
Fig. 35. Distribuția spațială a șomerilor și persoanelor necalificate	126
Fig. 36. Valoarea procentuală a muncitorilor necalificați și a șomerilor pe sectoare	127
Fig. 37. Valoarea procentuală a persoanelor casnice și a celor întreținute	127
Fig. 38. Distribuția spațială a persoanelor casnice	128
Fig. 39. Distribuția spațială a femeilor care au dat naștere între 5 și 7 copii	129
Fig. 40. Evoluția prețului la apartamentele cu două camere în cartierul Vitan	131
Fig. 41. Evoluția prețurilor (euro/m ²) pentru apartamentele cu 2 camere în centrul capitalei	134
Fig. 42. Media prețurilor (euro/m ²) locuințelor în intervalul iunie 2008 – august 2010 pentru București	134
Fig. 43. Prețurile medii la locuințele bucureștene pe mari habitate urbane în perioada 06. 2008 – 08. 2010	135
Fig. 44. Arealul geografic ocupat de cartierul periurban Pipera	140
Fig. 45. Arealul geografic ocupat de noua comunitate din Prelungirea Ghencea	142
Fig. 46. Ghetoul Zăbrăuți, cartierul Ferentari	143

Fig. 47. Spațiul ocupat de ghetoul Aleea Livezilor, cartierul Ferentari.....	146
Fig. 48. Ghetoul Iacob Andrei, cartierul Ferentari.....	148
Fig. 49. Ghetoul Amurgului, cartierul Rahova	150
Fig. 50. Ghetoul din Valea Cascadelor, cartierul Militari.....	151
Fig. 51. Slum-urile din spațiul urban bucureștean	153
Fig. 52. Harta segregării urbane conform evidențelor empirice.....	156
Fig. 53. Aprecieri asupra prezenței procesului de segregare în București.....	157
Fig. 54. Percepția gradul de segregare urbană în capitală.....	158
Fig. 55. Segregarea la nivel de cartier în percepția populației (%).....	159
Fig. 56. Ierarhia cartierelor conform percepției segregării.....	160
Fig. 57. Percepția concentrării spațiale a rromilor/țiganilor (%).....	163
Fig. 58. Percepția concentrării spațiale a chinezilor în București și în arealele limitrofe (%)	164
Fig. 59. Percepția cartierelor bucureștene în care sunt concentrați asiaticii.....	164
Fig. 60. Sunt grupurile minoritare segregate ?.....	165
Fig. 61. Percepția concentrării spațiale a persoanelor sărace (%)	167
Fig. 62. Sunt zonele/cartierele sărace populate în majoritate de etnici rromi?.....	168
Fig. 63. Percepția cartierelor în funcție de populația bogată a capitalei.....	170
Fig. 64. Percepția concentrării spațiale a populației înstărite (%)	171
Fig. 65. Este Bucureștiul afectat de segregare religioasă?.....	173
Fig. 66. Cum considerați procesul segregării urbane?.....	175
Fig. 67. Tipurile de segregare întâlnite în București și cauzele acestora în percepția populației	177
Fig. 68. Diagrama cartierelor folosită pentru a observa preferințele rezidențiale.....	178
Fig. 69. Preferințele rezidențiale pentru scenariile propuse în figura 68.....	179

Index table

Tab. 1. Factorii principali și dimensiunile acestora în apariția segregării urbane.....	62
Tab. 2. Principalele efecte și particularități ale procesului de segregare	72
Tab. 3. Dimensiunile segregării după Douglas Massey și Nancy Denton (1988).....	83
Tab. 4. Dimensiunile segregării în configurații spațiale ipotetice.....	86
Tab. 5. Statistica populației pe grupuri etnice în anul 1912.....	105
Tab. 6. Situația statistică a morarilor din București în 1899.....	106
Tab. 7. Evoluția orientativă a numărului de evrei în București.....	107
Tab. 8. Parcelările de locuințe individuale din trecut și componența lor stradală de azi.....	119
Tab. 9. Ierarhia cartierelor bucureștene după preț (euro/m ²) și facilități.....	132
Tab. 10. Percepția gradului de segregare în funcție de sex/gen, vârstă și școală absolvită.....	158
Tab. 11. Populația după etnie în Municipiul București, pe sectoare administrative (2002).....	162
Tab. 12. Percepția cartierelor în care sunt prezente ghetouri	169
Tab. 13. Câteva aprecieri asupra legăturilor dintre educație și segregare conform percepției bucureștene.....	174
Tab. 14. Aprecieri asupra beneficiilor urbane generate de segregare	176
Tab. 15. Preferințele rezidențiale după vârstă și sex.....	180
Tab. 16. Preferințele rezidențiale după cartierul/zona de proveniență a respondenților.....	181

Index foto

Foto. 1. Vilă din zona Prelungirea Ghencea ascunsă în spatele unor garduri de peste 2 m înălțime.....	32
Foto. 2. Exemplu de slum din București, areal situat în cartierul Dr. Taberei.....	54
Foto. 3. Aspectul textural al unei locuințe de tip slum (Dr. Taberei).....	54
Foto. 4. Biserica lui Bucur.....	93
Foto. 5. Hanul lui Manuc – fărâmbă de istorie armeană în spațiul bucureștean.....	108
Foto. 6. Cartierul Azur, ansamblu rezidențial de vile din zona Pipera.....	139
Foto. 7. Ansamblu de vile din zona Prelungirea Ghencea.....	141
Foto. 8. Peisaj obișnuit din ghetoul Zăbrăuți.....	144
Foto. 9. Peisaj al mediului de viață din Aleea Livezilor.....	147
Foto. 10. Blocuri de locuințe sociale din strada Iacob Andrei.....	149

www.editurauniversitara.ro

O ALTFEL DE VIZIUNE ASUPRA ORAȘULUI

Această carte tratează o problematică deosebit de actuală și de mare importanță pentru cercetarea științifică în general, și pentru practica socio-urbană geografică, și nu numai, în particular. Este, în mod cert, o lucrare de pionierat întrucât, până în prezent, în geografia românească tema a fost tratată doar incidental, practic făcându-se mai mult o serie de trimiteri colaterale, fără dezvoltări cât de cât consistente.

Chiar dacă procesul segregării este cunoscut din cele mai vechi timpuri – ne gândim, de pildă, la *ghetoul* evreilor din Roma Antică, prezent în cartierele periferice denumite *suburba* –, studierea cauzelor și efectelor care au favorizat amploarea pe care o cunoaște, în prezent, procesul a fost relativ restrânsă și limitată la doar câteva spații de mici dimensiuni.

În analiza segregării, dimensiunea spațială a acesteia în mediul urban a fost studiată într-o mare măsură de către sociologie, care a evidențiat cu precădere elementul social al conceptului și implicațiile acestuia asupra evoluției grupurilor și comunităților urbane. În același timp, studierea laturii sociale a procesului și mai puțin a celei geografice s-a concentrat pe evidențierea oportunităților economice și sociale ale comunităților analizate și mai puțin pe amprenta spațială a acestora, abordare precumpănitor geografică.

Însă, segregarea urbană, așa cum bine sugerează autorul, este rezultatul combinat al segregării sociale și a celei geografice, ambele punându-și amprenta în mod vizibil asupra spațiului urban. Cu alte cuvinte „segregarea socială pune accent pe populație și pe formele sociale ale acesteia, în timp ce segregarea geografică influențează spațiul și morfologia urbană, prin inducerea unui peisaj aparte cu trăsături proprii și identitate proprie”. În fapt, noi, geografi, sesizăm și studiem practic amprenta societății umane asupra spațiului și, în cazul ghetourilor (precum și al slum-urilor, de altfel), aceasta este cu adevărat evidentă și semnificativă, ceea ce ar fi impus de mai multă vreme abordarea.

Cu toată dificultatea obținerii de date centralizate, care să demonstreze cât de extins este acest proces ce afectează în prezent aproape toate metropolele lumii și, implicit, capitala României, autorul, printr-o amplă documentare a reușit să evidențieze, atât efectele socio-economice, cât și pe cele spațiale/geografice și să sistematizeze aspectele segregării urbane. Drept urmare, a reușit să trateze cu acuratețe și probitate științifică amploarea segregării urbane, atât la nivel teoretic, cât și la nivel practic, grație studiului de caz reprezentativ, respectiv cel al Municipiului București.

Departate de a fi un simplu studiu monografic, lucrarea cu titlul *Segregarea urbană. Separați dar împreună* este, mai degrabă, o lucrare științifică cu potențial aplicativ dată fiind tratarea metodologică bine construită și argumentată, fapt relevant și de autor în ultimul capitol, care reprezintă, practic, oglinda primei părți aplicată la cazul Bucureștiului prin intermediul combinat al percepției populației și al cercetării de teren efectuată de acesta. La fel de importantă pentru lucrarea de față se dovedește a fi și incursiunea istorică asupra modalităților de separare spațială în cadrul Bucureștiului, în timp, precum și evidențierea toponimelor care amintesc de vechile spațializări și concentrări ale anumitor comunități urbane cândva bine încheiate. Pe aceeași linie se înscrie și analiza formelor spațiale rezultate în urma segregării, și anume mahalalele, atât de caracteristice metropolei bucureștene.

Nu este mai puțin adevărat că autorul a prezentat problematica, legată de acest subiect, pornind de la constatarea că multe dintre temele care i-au încântat pe geografi urbaniști au fost tratate în lucrări de specialitate, în schimb segregarea urbană a fost considerată, fie subscrisă altor problematici urbane (sărăcie, mobilitate, locuire, infrastructură tehnico-edilitară etc.), fie pur și simplu omisă, lăsată deoparte, devenind astfel terenul de analiză pentru alți specialiști sau cercetători; așadar, acest concept atât de definitoriu pentru dinamica socio-urbană a scăpat, de fapt, analizelor geografice.

Prin cercetarea efectuată, Viorel Mionel a constatat că în structura și funcționalitățile Bucureștiului au avut loc modificări succesive care au generat, de fiecare dată, o nouă etapă în evoluția orașului. Asemenea marilor metropole, afirmă autorul, capitala noastră este caracterizată nu de omogenitatea sa, ci mai degrabă de structura socială eterogenă, fie ea etnică, economică sau de altă natură. Mai mult, în condițiile capitalismului și democrației, fiecare este liber să aleagă unde dorește

să se localizeze, după cum bine cunoaștem cu toții. Un motiv în plus, pentru interesul suscitât de această temă, a fost maniera în care diferite grupuri sociale se concentrează în spațiu, nu numai în funcție de venit, dar și de etnie, rasă, educație sau religie. Iar curiozitatea științifică a stârnit interesul autorului pentru aflarea răspunsului la întrebarea: sunt prezente și în București aceste forme de concentrare spațială? Iar dacă da, ce efecte au generat și generează ele?

Așadar, Viorel Mionel și-a propus – și a reușit foarte bine – să (a) creeze un cadru teoretic și metodologic pentru lucrarea în cauză și pentru viitoare abordări ale segregării urbane și (b) să analizeze cazul Bucureștiului conform metodologiei dezvoltate în prima parte a lucrării. Rezultatele obținute confirmă riguroasa analiză științifică și, de asemenea, trasează câteva tendințe semnificative, care aduc un plus de cunoaștere în domeniul studiat.

Lucrarea este structurată întrucâtva în două părți, și anume: (1) *cadru teoretico-metodologic* și (2) *segregarea urbană în Municipiul București și în spațiile limitrofe ale acestuia*. În prima parte, autorul analizează câteva concepte spațiale esențiale pentru înțelegerea și deslușirea temei, realizează o tipologie a formelor de manifestare a segregării în mediul urban, urmată de prezentarea cauzelor și efectelor acestui proces, pentru ca, în final, să reliefeze dimensiunile segregării și modalitățile de cuantificare ale acesteia. În cea de-a doua, autorul s-a concentrat, mai întâi, asupra câtorva repere istorice și toponimice, care reflectă evoluția segregționistă a orașului, apoi pe problematica spațială postdecembristă a capitalei cu implicații directe asupra segregării și, în final, pe argumentarea modului în care populația orașului percepe acest proces și pe dinamica rezidențială viitoare în vederea deslușirii tendințelor mobilității.

În partea introductivă a lucrării este evidențiată importanța temei de cercetare abordată de doctorand, motivația alegerii temei, scopul și obiectivele cercetării, actualitatea și stadiul cunoașterii procesului de segregare urbană la nivel internațional și în România; sunt prezentate totodată elementele de noutate, veleitățile practice și o scurtă incursiune în conținutul fiecărui capitol tratat.

În mod firesc au fost făcute *considerații teoretice asupra conceptelor spațiale și a celui, mai particular, al segregării*, fiind abordate acele elemente spațiale care mijlocesc formarea segregării urbane, inclusiv conceptele utilizate în geografia urbană și în cea socială (spațiu urban, suburbanizare, gentrificare, cartier, ghetou ș.a.), precum și definițiile segregării în conformitate cu modul de abordare propriu diferitelor științe cointeresate de subiect (geografie, sociologie, economie, istorie etc.). De asemenea iese în evidență amănunțita prezentare a paletei terminologice dată de nuanțele segregării imprimată în spațiul urban. Este de reținut și analiza făcută segregării – filtrând-o prin mai multe domenii, de data aceasta de natură tehnică (construcții, metalurgie etc.) –, pentru a evidenția uluitoarele contraste care apar în domeniul social și urban, precum și semnalării modului în care definesc specialiștii din domeniul construcțiilor sau din metalurgie segregarea, în comparație cu cei din științele sociale. Este subliniată, printre altele, o mare diferență între cele două tipuri de abordări de natură problematică pentru societate și pentru cei care se ocupă cu studiul ei (inclusiv geografi): „spre deosebire de analizele care au în centrul atenției elementul uman, segregarea face referire la forme precise (geologie) sau care se pot îndepărta ușor (metalurgie). Această constatare nu mai este valabilă în cazul segregării sociale, deoarece segregarea definește procesul prin care diferite categorii umane, cu caracteristici rasiale, etnice, economice etc., se separă socio-spațial. Acest proces are întotdeauna un aspect fizico-teritorial, însă extrapolând la cele trei domenii (...) (metalurgie, construcții și geologie – n.a.), segregarea socială (...) nu este foarte bine definită spațial și, cu atât mai mult, nu se poate «îndepărta» ușor”.

Foarte importantă este și abordarea *tipologiei segregării în mediul urban*, așadar dezvoltarea conceptuală a macroterminologiei utilizate pentru descrierea și analizarea spațiilor segregate și, spre a înțelege mai bine ce înseamnă macroterminologia segregării, sunt explicate modurile în care se împart diferitele forme de manifestare a segregării: în primul rând este vorba de două mari forme de manifestare (segregare socială și, respectiv, segregare geografică/fizică), acestea, la rândul lor, subdivizându-se în mai multe categorii. Este adevărat, nu trebuie pus semnul de egalitate între segregare socială și marginalizare socială, după cum însuși autorul ne sugerează, întrucât cea din urmă presupune numai lipsuri materiale, iar cea dintâi se compune din formele sociale cu expresie spațială a etniei, rasei, inegalității veniturilor, educației și religiei. Drept urmare, autorul face, în mod fericit, o analiză a mecanismelor segregării rasiale, segregării etnice, segregării socio-economice, ale celei confesionale sau religioase și nu în ultimul rând, ale celei educaționale.

Existența legăturilor strânse dintre cele două forme de manifestare a segregării – segregarea socială și, respectiv, segregarea geografică/fizică –, forme care se intercon condiționează, atât la nivel social, cât și în plan geografic, naște categorii spațiale de manifestare dintre cele mai diverse. Nu întâmplător, cred, abordarea extinsă a acestui subiect se încheie cu analiza *slum*-urilor și a arhitecturii arealelor urbane ocupate de populația ce dispune de venituri mari și foarte mari (*privilegiații urbani*).

În mod cert oricine se întreabă care sunt *cauzele și efectele segregării urbane*. În afară de cea mai importantă cauză a segregării urbane, potrivit literaturii de specialitate, și anume inegalitatea veniturilor și statutul socio-economic, sunt aduse

în discuție multe alte cauze precum sărăcia populației, însoțită de aproape toate formele ei de manifestare (relativă, absolută, severă, extremă, reziduală, de lungă durată etc.), discriminarea – pe piața imobiliară, în educație ș.a. – și preferințele personale, toate acestea reprezentând factori generatori ai disfuncționalităților urbane în apariția segregării. La fel de numeroase, dacă nu chiar mai multe, sunt efectele segregării urbane, drept urmare, fiind expuse logic și elocvent efectele care influențează calitatea locuirii, precum și pe cea a cartierelor în ansamblu, oportunitățile sociale de orice fel, clasele sociale și comportamentul electoral, dar și acele efecte care îmbracă forme extreme, precum comportamentul delictiv, ghetoizarea culturii urbane, poluarea mediului și șubrezirea sănătății locuitorilor din spațiile segregate sărace.

Punând laolaltă cauzele și efectele segregării urbane, nu putem să nu observăm – cu excepția, poate, a spațiilor ocupate de privilegiații urbani sau a clasei urbane superioare din punct de vedere financiar –, că acest proces urban este extrem de complex, datorită reinsertiei structurale de ordin geografic și social. Cu alte cuvinte, ne spune chiar autorul: „populațiile segregate dintr-un anumit spațiu urban, ca urmare a mediului inadecvat locuirii și a percepției exterioare negative, ce se răsfrâng în mod continuu asupra lor, datorită lipsei oportunităților de angajare, a serviciilor sociale inadecvate, a calității slabe a locuințelor, precum și a nivelului economic de piață foarte mic al proprietăților lor imobiliare, în raport cu locuințele de același tip din alte areale urbane, sunt condamnate să trăiască în interiorul unui *circuit urban al dezavantajelor*”.

Un aspect foarte sensibil al segregării, care mie, personal, mi pare deosebit de important, și care este adesea omis de către studiile de acest gen – pe care autorul îl aduce în lumina factuală a cotidianului – este *efectul segregării asupra comportamentului electoral*. Concentrarea în spațiu a lipsei de educație și a pregătirii profesionale pentru o mare parte a populației urbane segregate pe principii economice, în principal, dar și pe principii etnice și rasiale, alături de problemele angajării și cele ale lipsei veniturilor, creează un teren propice pentru un tip aparte de comportament electoral. Autorul observă foarte bine distincția care trebuie făcută între maniera de afiliere la un partid/candidat sau altul, din partea grupurilor etnice și rasiale, atunci când acestea sunt discriminate în mod continuu, și comunitățile urbane sărace. În primul caz comportamentul electoral presupune preferințe pentru partidele formate din membrii minorităților și candidații propuși de acestea, iar în al doilea caz, tendința este de manipulare. Prin diferite metode de manipulare, cum ar fi oferirea de produse alimentare, obiecte de uz casnic, îmbrăcăminte, uneori chiar bani etc., politicienii cumpără, practic, voturile săracilor, făcându-i pe aceștia să-și schimbe opțiunea de vot.

Nu se poate trece cu vederea abordarea *dimensiunii și modalității de cuantificare a segregării*, aceasta îmbrăcând mai multe dimensiuni urbane și, totodată, ea putând fi cuantificată. Se remarcă, aici, disecarea celor cinci dimensiuni urbane ale segregării: uniformizare, expunere, concentrare, centralitate și grupare, fiecare având propriul mod de analiză și ajutând în manieră practică la diminuarea segregării.

Ultimele trei capitole ale lucrării sunt afectate studiului de caz reprezentat de Municipiul București și de spațiile limitrofe ale acestuia, care stau în legătură cauzală cu el prin funcțiuni și mod de manifestare. Prima secțiune a așa-numitului studiu de caz abordează cu precădere elementul istoric și se intitulează *Repere istorice și toponimice ale segregării*, evident, în Municipiul București. În linii mari, analiza secțiunii pornește de la premisa că Bucureștiul a avut de-a lungul istoriei o evoluție zbuțuită și pregnant segregționistă. Numai dacă ne gândim la modul cum au fost primiți armenii în oraș, la spațiul în care s-au așezat și la amprenta toponimică pe care au lăst-o, ne putem face o idee despre ce a însemnat separarea comunităților în vatra orașului. Prin urmare, analiza pornește succesiv și logic de la prezentarea *sitului* sau locului din care s-a dezvoltat orașul, avansează către expunerea comunităților care au influențat în timp istoric spațiul urban, adică a *alogenilor*, merge mai departe în direcția analizei formelor spațiale generate, și anume a *mahalalelor*, și se încheie cu prezentarea *toponimelor* stradale, ca urmare a expresiei în timp a comunităților etnice conlocuitoare. Aș evidenția în mod deosebit extrem de minuțioasă și sugestivă analiză toponimică, nu de puține ori inedită, dacă nu chiar surprinzătoare.

Secțiunea intitulată *Bucureștiul după 1989: evidențe empirice și apariția unor noi forme spațiale de segregare* ne apropie de prezent. Practic, autorul a cules și analizat o mulțime de informații, care l-au ajutat la formularea și identificarea anumitor spații afectate de diferite forme spațiale de segregare, transpuse și pe o hartă sugestivă. În plus, a fost abordată problematica tipurilor de locuințe, distribuția spațială a populației în funcție de mai mulți indicatori (educație, șomaj, asistență socială etc.), dinamica gentrificării și amprenta autosegregării, evoluția socio-urbană din spațiile periferice (unde grupurile potente financiar au încercat să se concentreze pentru a fugi de agitația urbană) și câteva evidențe empirice asupra unor *gheto-uri* și *slum-uri* bucureștene. Tot ca urmare a cercetărilor empirice – ale autorului – au fost expuse premisele și perspectivele apariției unui cartier *china town*, ținând cont de faptul că, în momentul de față, a doua comunitate etnică din București în funcție de numărul membrilor – după cea rromă – este cea chineză!

În ultimul capitol al lucrării, autorul abordează *percepția segregării urbane și preferințele rezidențiale* ale locuitorilor,

încercând aflarea răspunsurilor la anumite întrebări prin prisma percepției locuitorilor. Drept urmare, rezultatele aplicării unui chestionar și a unei anchete sociale au fost interpretate și au constituit baza cercetării din ultima secțiune, în care se regăsesc anumite aprecieri asupra segregării urbane din perspectiva celor intervievați, precum și unele tendințe posibile de evoluție socio-spațială.

Fireștile *concluzii* formulate de autor pot fi utilizate la fundamentarea unor strategii noi privind domeniul studiat. Cele mai importante rezultate și contribuții sunt prezentate succint, autorul indicând unele tendințe în care urmează să fie îndreptată cercetarea privind segregarea urbană în Municipiul București, admițând, totodată, că problematica referitoare la tema cercetării este departe de a fi epuizată. Își exprimă însă, în mod firesc, convingerea că rezultatele obținute în urma cercetării vor fi utile și vor putea fi completate de către alți autori în demersurile lor viitoare, aceasta fiind, de altfel, și părerea noastră.

Pătrunzând într-un domeniu practic nedefrișat din literatura geografică românească, Viorel Mionel a abordat acest studiu cu o remarcabilă dezinvoltură și a reușit, în ciuda dificultăților, să realizeze o lucrare cu adevărat de excepție, după părerea mea, scrisă într-un stil coerent, cursiv și plin de acuratețe științifică. Nu în ultimul rând aș releva extrem de bogata și mai ales adecvata și sugestivă iconografie, care reprezintă, cu adevărat, o fericită ilustrare și completare a textului – aceasta și este, de altfel, menirea ei.

Prof. univ. dr. Silviu Neagu